

Irina Monica Bazon

Nichita Stănescu

poezia ca aventură ontologică

Nichita

Irina Monica Bazon

Nichita Stănescu
poezia ca aventură
ontologică

Iași, 2009

Lumen

Irina Monica Bazon

Nichita Stănescu - poezia ca aventură ontologică

Coord. științific: Lector Dr. Bogdan Crețu

Editura Lumen este acreditată CNCSIS sub nr. 003

www.edituralumen.ro, www.librariavirtuala.com

Redactor: Morariu Irina Maria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale:

BAZON, Irina Monica

Nichita Stănescu - poezia ca aventură
ontologică / Irina Monica BAZON

- Editura Lumen, Iași

Bibliografie

Pag. 107

ISBN- 978-973-166-153-7

821.135.1.09 Stănescu,N.

Irina Monica Bazon

Nichita Stănescu
poezia ca aventură
ontologică

Lumen

Iași, 2009

**Pagin 1 sat
goal inten ionat**

Cuprins:

Introducere 7

I. De la starea existenței la starea poeziei 13

1. *Sensul iubirii și O viziune a sentimentelor*: ipostaza corporală a cuvântului ca expresie a unității dintre trup, sentiment și gând .. 13

2. Etapa sciziunii sau conștiința trecerii „dinspre firesc spre cuvinte” în *Dreptul la timp*..... 18

3. *11 Elegii*: aventura din spațiul cuvântului. Reconvertirea cuvântului în „material fundamental uman” 25

II. Reinstituirea *mythos*-ului în locul *logos*-ului: recuperarea „stării impure” a poeziei ca act *in statu nascendi* 45

1. De la *Obiecte cosmice* la *Necuvintele*: transcenderea metaforei spre „necuvânt” ca expresie i-mediată a unei tensiuni semantice prelingvistice 45

2. *În dulcele stil clasic*: deconstrucția parodică și „dezgrăirea”. Starea ludică a poeziei ca „stare impură” 56

III. Instituirea propriu-zisă a poeziei metalingvistice 63

1. De la cuvântul-act la cuvântul ca pură „fiziologie”: deliricizarea sau transfigurarea poeziei în „epică a unui sentiment” în *Măreția frigului* și *Epica Magna* 63

2. *Noduri și semne*: trecerea de la inerența stării de „nod” la transcendența *semnului-stare* ca marcă literală absolută 74

3. *Opere imperfecte și Opere impersonale: noua estetică a poeziei*
ca „organ de simț al viitorului”: dincolo de text și creator 84

Concluzii..... 95

Summary..... 97

Bibliografie 101

1. Bibliografie de autor 101

2. Referințe critice 104

Introducere

Tema pe care o propune prezenta lucrare se referă la etapele parcurse de poezia lui Nichita Stănescu în procesul cristalizării unei viziuni autentice a poetului asupra lumii și, mai ales, asupra cuvântului. Vom urmări transformările pe care le suferă cuvântul de-a lungul operei, de la ipostaza corporală, în fuziune deplină cu natura și cu trăirile poetului, trecând prin experimentul tulburător al rupturii, până la transgresarea spre necuvânt și instituirea poeziei metalingvistice.

Poezia lui Nichita Stănescu a frapat încă de la început, anunțând nu numai ruptura definitivă cu dogmele proletcultiste anchilozante, dar și o adevărată „schimbare la față” a liricii românești¹. Noutatea demersului poetic stănescian rezidă nu atât în recuperarea valorilor modernismului, cât mai ales în depășirea acestora spre o poetică proprie, diferită de tot ceea ce fusese poezie anterior. S-a spus că după Nichita Stănescu nu se mai poate scrie ca înainte de el. Poetul a înțeles că resorturile adevăratei poezii nu sunt declanșate prin aplicarea anumitor procedee poetice, ci prin trăirea „pe viu” a propriei opere. Aici se află elementul novator care a impus o regândire a poeticității: semnificația profund ontologică pe care o capătă expresia

---

¹ Poezia lui Nichita Stănescu a fost anunțată de Labiș, primul care se luptase să readucă sentimentul și primatul persoanei întâi în poezia românească a „obsedantului deceniu” ’50 – ’60.

poetică². Astfel, poezia devine „*tensiune semantică spre un cuvânt care nu există*”, „organ” de cunoaștere ce se află mereu într-un stadiu al devenirii, al prefacerii, într-un proces neîncheiat, având loc în planul conștiinței, deci în interior.

Poetul vorbește în eseurile sale despre imposibilitatea unei „cunoașteri sferice”, care să ducă la dezvăluirea unui sens absolut, întrucât organele de cunoaștere ale omului sunt discontinue. Poezia ar fi singurul „organ” cu putere sintetizatoare care poate suplini discontinuitățile percepției umane, fiindând într-un spațiu al virtualității, în care nu se manifestă decât tensiunea semantică preexistentă semnului. Acest caracter de continuitate nu este posibil fără acțiunea sentimentelor, „*idei vagi*” care umplă spațiile goale subsumând într-o singură stare imagini și noțiuni, făcându-le să existe în simultaneitate, într-o stare de tensiune. Semantica unui cuvânt din viitor se creează plecând de la această dinamică între sentiment și idee³.

Prin urmare, cuvântul poetic transcende metafora spre **necuvânt**, refuzând orice fel de mediere și devenind o cale de comunicare cu inefabilul, cu „*acel tulburător nu-știiu-cel*”. Necuvântul se situează deasupra scripticului și are funcția de a întemeia lumi posibile, vizând nu un sens dinainte dat, ci un sens în devenire, multiplu, imposibil de fixat într-un semn convențional.

---

² „Poezia nu este numai artă; ea este însăși viața, însuși sufletul vieții (...). Ea nu este un mod de existență, cum se susține uneori, ci o componentă fundamentală a existenței”, afirmă poetul în *Respirări*, Editura Sport – Turism, București, 1982, p 133.

³ Nichita Stănescu, *op. cit.*, cap. *Logica ideilor vagi*, pp. 149-154.

Mărturisind direct mișcările lăuntrului, necuvântul capătă un caracter de **literalitate**, care determină coincidența dintre stare și expresia ei verbală.

Astfel, putem observa că, pe parcursul etapelor poeziei sale, Nichita Stănescu face trecerea de la *mimesis* la *poiesis*⁴, de la metaforă la necuvânt. Metafora vizează un obiect dat, din afară, anterior creării lui în imaginație și se bazează pe reprezentare, impunând medierea simbolică. Necuvântul pornește direct din *ontos*, din senzație, din stare (deci comunică i-mediat), *se face continuu* și nu poate fi reprezentat, contestând ceea ce *s-a făcut*, ceea ce s-a închis într-un sistem. Necuvintele vor da naștere **poeziei metalingvistice**, poezie care impune transcenderea limbii spre fiziologie, spre intuiția pură, spre viziune⁵. Este o poezie trăită, nu înțeleasă, care trezește imagini perceptive, nu simbolice⁶ și care se raportează la propria devenire, la *poiein*.

Dacă primele volume se circumscriu etapei metaforice și celei simbolice⁷, într-un demers de recuperare a valorilor modernismului interbelic renegate de proletcultism, volumele etapei de maturitate se înscriu într-un efort de depășire a curentului modernist și anticipare a postmodernismului.

---

⁴ Ion Pop, *Nichita Stănescu – spațiul și măștile poeziei*, Editura Albatros, 1980, pp.133-234.

⁵ Ștefania Mincu, *Nichita Stănescu între poesis și poiein*, Editura Eminescu, București, 1991, pp. 170-171.

⁶ v. distincția dintre percepție și imaginea metaforică analizată de Ștefania Mincu în *op. cit.*, pp. 28-37.

⁷ Corin Braga distinge trei etape ale poeziei stănesciene: poezia metaforică, a primelor trei volume, poezia simbolică și de viziune, ce începe cu *11 Elegii*, și poezia metalingvistică, din *Noduri și semne* și postume, în *Nichita Stănescu. Orizontul imaginar*, ediția a II-a, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002, pp. 47-58.

În primul capitol al tezei, intitulat *De la starea existenței la starea poeziei*, primele două subcapitole prezintă procesul prin care poetul trece de la starea jubilară a copilăriei, anterioară sciziunii, când „între actul vorbirii și actul apucării unui obiect cu mâna nu era nici o diferență” (*Sensul iubirii, O viziune a sentimentelor*), la momentul tulburător când descoperă că vorbirea se poate scrie (*Dreptul la timp*). În acest punct se produce ruptura, o „a doua trezire” provocată de conștiința „celuilalt” și de conștiința limbajului. Cuvântul apare acum ca mediere, ca factor al înstrăinării, ce se interpune între eu și lume. De asemenea, „dreptul la timp” este perceput ca declanșator al sciziunii, al fragmentării întregului existenței. Ultimul subcapitol este dedicat celor 11 *Elegii*, „cartea rupturii existențiale”, în care poetul tinde spre dobândirea unui nou statut ontologic în planul cuvintelor, al poeziei înțelese ca act trăit.

În al doilea capitol, *Reinstituirea mythos-ului în locul logos-ului: recuperarea „stării impure” a poeziei ca act in statu nascendi*, primul subcapitol analizează volumele de la *Obiecte cosmice* la *Necuvintele*, etapă în care are loc pătrunderea în spațiul crizei de identitate, al diferenței, al luptei dintre cuvânt și idee, dintre sinele limitat și „sinele fugăr”, predominantă fiind aici senzația de pulverizare în vid; în *Necuvintele* sunt prezentate „luptele” poetului cu sine și împotriva cuvântului perceput ca semn opac, inautentic, precum și încercarea de a-l transgresa spre inefabilul stării, spre necuvânt. Poezia apare, astfel, ca formă în mișcare, în continuă devenire (nu ca formă gata constituită), rezultând dintr-un demers întemeietor, nu mimetic. În *Laus Prolemaei*, numerele și limbajul abstract (mimat parodic tocmai pentru a fi desființat) sunt

considerate semne moarte, ce constrâng libertatea creatoare și pulsionile vieții ale existenței, iar modelul intelectual, bazat pe simpla însumare a părților⁸, este opus modelului organic. Poetul exaltă adevărul creat, al lumii interioare, aberant doar din punct de vedere logic, limitativ. Volumul *În dulcele stil clasic*, tratat în al doilea subcapitol, reia parodic modele și tipare lirice vechi cu scopul de a deconstrui prejudecăți, de a elibera limbajul din inerția canonului. Suprapusă peste registrul ludic este semnificația tragică a condiției ontologice, traducându-se în incapacitatea de a prinde în semn inefabilul poetic.

Capitolul al treilea, *Instituirea propriu-zisă a poeziei metalingvistice*, supune analizei ultima etapă a creației poetului, în care are loc o „schimbare la față” a liricii sale. Primul subcapitol are în vedere volumele *Măreția frigului și Epica Magna*. Pentru poet, epica se referă la „*exaltarea întâmplării*” ca respingere a legii cu tot ce înseamnă aceasta (sens, repere, ierarhii, semn constrângător), ca experiență pur ontologică, inefabilă, ce se petrece o singură dată, ieșind din „generalitatea eternă” a legii⁹. În *Epica Magna* eroicul apare la nivelul fiziologiei, al durerii ca reacție la real, al erorii, al asumării înfrângerii, fiind expresia brută, imediată (pe care Nichita Stănescu o va numi „*hemografie*”) a ceea ce „*este pur și simplu*”. În *Noduri și semne*, volum tratat în subcapitolul al doilea, viziunile din „tunelul oranj” ne stârnesc, de asemenea, atenția perceptivă (nu reflexivă)¹⁰, moartea apare în latura ei

---

⁸ Ioana Em. Petrescu, *Eminescu și mutațiile poeziei românești*, Editura Viitorul Românesc, București, 1998, p. 211.

⁹ Nichita Stănescu, *op. cit.*, capitolul *Mitul ca exaltare a întâmplării*, pp. 78-80.

¹⁰ Ștefania Mincu, *op. cit.*, p. 204.

biologică, literală, nu ca „marea trecere” văzută de Blaga. Înscris în imaginarul pur, în viziunea ca literalitate pură (opusă simbolului), poetul se transcende pe sine, învingând moartea, cuvintele păstrându-și vitalitatea prin imaginile pe care le trezesc în conștiința receptorilor. Se realizează astfel o integrare a biologicului cu scripticul, integrare prin care Nichita Stănescu depășește perspectiva antinomică, precum și ideea „disoluției prezenței”¹¹, ambele specifice modernismului. Ultimul subcapitol este consacrat volumelor *Opere imperfecte* și *Opere impersonale*, care propun o nouă viziune asupra poeziei: pe de o parte, poezia ca „organ” *in statu nascendi*, imperfect, pre-poetic (nu este un act încheiat, ci continuă facere), situându-se dincolo de text (ca realitate metalingvistică), iar pe de altă parte, *poezia impersonală*, ce transcende eul biografic al creatorului, deschizându-se astfel spre viitor și spre cititor, ridicându-se la un nivel de universalitate.

Rezumându-și opera în câteva rânduri, poetul va scrie în *Respirări*: „Hemografia este abstractă și practică totodată. Te scrii pe tine pe dinăuntru sufletului tău mai întâi, ca să poți la urmă să scrii pe dinafară sufletele altora”¹².

---

¹¹ Cristian Moraru, Postfață la *Nichita Stănescu. Poezii*, Editura Minerva, București, 1988, p. 371.

¹² Nichita Stănescu, *op. cit.* p. 67.

I. De la starea existenței la starea poeziei

1. *Sensul iubirii și O viziune a sentimentelor:* ipostaza corporală a cuvântului ca expresie a unității dintre trup, sentiment și gând

În lupta cu inerția unei poezii înregimentate, cel mai important factor l-a constituit recuperarea subiectivității. Reafirmarea eului poetic a eliberat poezia din dogmele ce o falsificaseră. În primele volume stănesciene, *Sensul iubirii* (1960) și *O viziune a sentimentelor* (1964), se remarcă prospețimea inedită a expresiei prin care transpar energiile afective. Acestea modelează întregul univers poetic, iar subiectul își afirmă deplina libertate de mișcare într-un spațiu infuzat de trăire.

Poeziile celebrează vârsta jubilară a adolescenței, când poetul ia cunoștință de propriul trup, conectându-se la lumea exterioară direct, prin senzații. Lumea este luată în stăpânire prin corporal, poetul este el însuși „organ senzorial imens și multiplu”¹³: „Mă uit în dreapta și-n stânga,/ cu mine însumi mă uit,/ folosindu-mă ca o privire./ Ascult ce se-aude sus, ce se-aude jos,/ sunt, tot, un timpan armonios” (*De-a sufletul*). Sub acțiunea sentimentelor, concretul se dematerializează, materia capătă energii care o salvează din inerție și de sub legile gravitației, o supun unui regim ascensional de salt, zbor, plutire: „Și omoplatul

---

¹³ Nicolae Manolescu, *Starea poeziei*, în *Literatura română postbelică*, vol. I, Poezia, Editura Aula, Brașov, 2001, p. 133.

se face/ pală subțire de helioplanter/ și se-nvârte, se-nvârte, se-nvârte, se-nvârte/ dintr-o boltă în alta, dintr-un cer în alt cer”; emoția, starea, trăirea infiltrează realitatea, impunându-i propriul ritm: „lăsați în voie să-mi plutească-n jururi/ emoția cea schimbătoare de contururi,/ mereu crescândă, descrescândă pururi” (*Cântec*). Imaterialul devine palpabil, capătă duritate: „Și se loveau în mine două sentimente,/ unul venind călare, celălalt purtat în lectici.../ Era o izbitură de lumini stârnite/ ca-ntr-o opuzii poli electrice” (*Mișcare în sus*). Este trăită, astfel, bucuria inocentă a unei cunoașteri plene, vârsta când trupul, mintea și inima se află într-o fuziune euforică, unitate pe care poetul va aspira să o recupereze, mai târziu, prin cuvânt.

Nichita Stănescu nu scrie o poezie despre sentimente, ci captează prin cuvânt dinamica sentimentelor, adresându-se capacității noastre perceptive prin felul cum reușește să imprime limbajului poetic vibrația vie, pulsatorie a emoțiilor și să configureze în linii clare viziunile mișcării lor¹⁴. Este o configurație spațială a sentimentelor, acestea căpătând un contur corporal¹⁵, trasat într-un desen precis, ceea ce exclude vagul și, ca atare, orice asociere cu alcătuirea haotică a lumii suprarealiștilor, unde imaginile survin din inconștient, din vis. Nichita Stănescu

---

¹⁴ Nicolae Manolescu remarcă, în *O viziune a sentimentelor, op. cit.*, p. 122, că poezia lui Nichita Stănescu nu este imagistică, întrucât nu se bazează pe reprezentări plastice, nu este nici metaforă. Este o poezie de viziune, de construcție.

¹⁵ Nicolae Manolescu observă că viziunile poetului sunt antropomorfe, nu suprarealiste: universul stănescian are în centru corpul omenesc, pe când universul suprealist realizează o „descentrare a umanului” (*Daimonul meu vine de departe, în op. cit.*, p. 143).

Nichita Stănescu
poezia ca aventură ontologică

---

este un poet al sentimentului lucid¹⁶, nu al stărilor psihice confuze. Într-un *Cântec* din *Sensul iubirii*, poetul spune: „O, dans rotund al stărilor de spirit/ cu o idee numai, te înving/(...)/ Eu nu pe voi v-aleg, vă caut,/ ci sentimentul (...)// ce smulge țărmul și îl dă de-a dura/ și-mpinge lungi carene în necunoscut,/ tendoanele luminii, de-ncordare/ sunând ca valul ridicat din mare, /pe care trupul, înotând, le taie și le doare.”

---

¹⁶ Ștefania Mincu, *Nichita Stănescu între poezis și poiein*, Editura Eminescu, București, 1991, p. 19.

Continuarea acestui volum o puteți lectura achiziționând volumul de pe

www.editalumen.ro

www.lumenpublishing.com

sau din librăriile noastre partenere.

Lucrarea Irinei Bazon *Nichita Stănescu – poezia ca aventură ontologică* a fost redactată sub supravegherea mea, fiind la origine o foarte bună teză de licență. Metoda este de bun simț și foarte eficientă: vizitarea, în ordine cronologică, a operei lui Nichita Stănescu și evidențierea rupturilor, a turnurilor importante, a evoluției poeziei.

În acest mod, se sesizează eficient cum ajunge poetul *Necavintelor* la o poetică personală, care pune accentul pe înțelegerea (și chiar asumarea) poeziei ca experiment ontologic. Nichita Stănescu depășește formula modernistă în care manualele și critica optzecistă l-au încadrat tezist, deschizând orizonturi generoase poeziei de după el. Autoarea acestui studiu reușește să evidențieze etapele devenirii unei poetici care subordonează existența, pornind de la premisa stimulativă că opera stănesciană evoluează către „semnificația profund ontologică pe care o capătă expresia poetică”. Poezia devine un discurs care se cere trăit, nu înțeles. În acest sens, sunt scoase la lumină și analizate cu elasticitate textele cele mai importante, sunt arbitrate cu maturitate opiniile critice cele mai diferite, sunt confruntate poemele cu mărturisirile sau tentativele teoretice ale autorului. În întregul său, lucrarea reprezintă o contribuție matură, cu nimic mai prejos decât unele texte despre opera lui Nichita Stănescu intrate în bibliografie.

Bogdan Crețu

Lector doctor la Facultatea de Litere, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași

Critic literar

Conținutul acestui volum nu reprezintă în mod necesar punctul de vedere al Editurii Lumen sau al finanțatorilor

Publicat cu finanțarea:
LUMEN
www.EdituraLumen.ro